

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ: ІНТЕГРАЛЬНИЙ ПОГЛЯД НА НОВУ ЦИФРОВУ РЕАЛЬНІСТЬ

МОНОГРАФІЯ

Гене́за та філосо́фія ШІ:
від алгоритмічних витоків
до концепції «цифрового розуму»
та етики суб'єктності

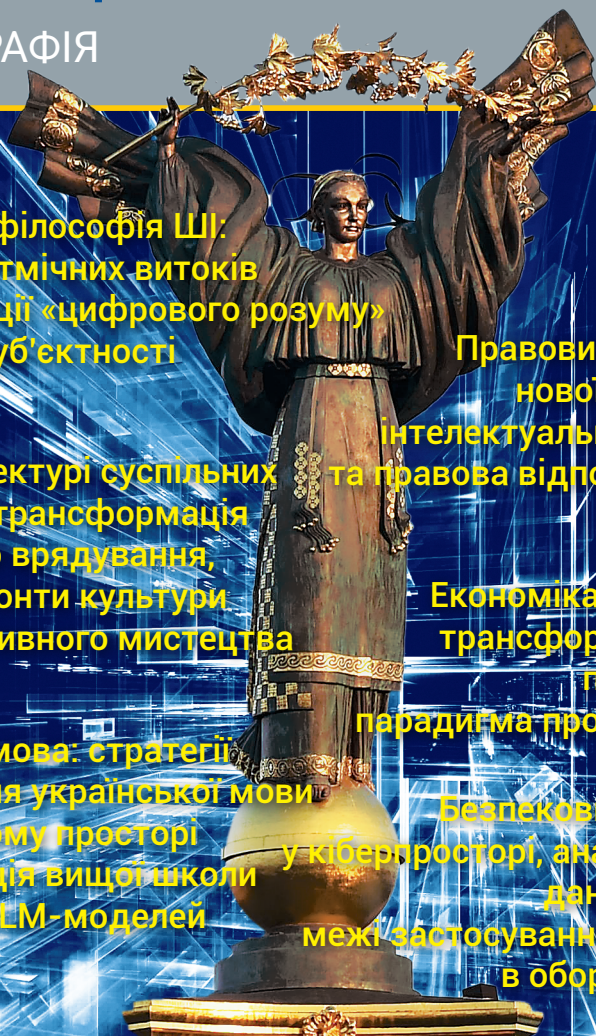
ШІ в архітектурі суспільних
відносин: трансформація
публічного врядування,
нові горизонти культури
та генеративного мистецтва

Освіта та мова: стратегії
збереження української мови
в цифровому просторі
та адаптація вищої школи
до епохи LLM-моделей

Правовий ландшафт
нової реальності:
інтелектуальна власність
та правова відповідальність
алгоритмів

Економіка алгоритмів:
трансформація ринку
праці та нова
парадигма продуктивності

Безпековий вимір: ШІ
у кіберпросторі, аналіз великих
даних та етичні
межі застосування технологій
в оборонній сфері

АНАЛІТИЧНИЙ ЦЕНТР СУЧАСНОЇ ГУМАНІТАРИСТИКИ

**ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ:
ІНТЕГРАЛЬНИЙ ПОГЛЯД
НА НОВУ ЦИФРОВУ
РЕАЛЬНІСТЬ**

Монографія

Харків
«Право»
2026

Авторський колектив:

Л. М. Алексеєнко, доктор економічних наук, професор; С. С. Бескаравайний, кандидат філософських наук, доцент; О. В. Квасниця, кандидат економічних наук, доцент; З. О. Коваль, кандидат економічних наук, доцент; Л. Ю. Ковтунова, кандидат юридичних наук; О. В. Козут; М. А. Козловець, доктор філософських наук, професор; О. М. Кривонос, кандидат педагогічних наук, доцент; О. О. Рябуха; Г. Л. Рябцев, доктор наук з державного управління, професор; М. В. Сінельнікова, кандидат філософських наук, доцент; М. П. Требін, доктор філософських наук, професор; О. І. Тулай, доктор економічних наук, професор; Л. С. Шевченко, доктор економічних наук, професор

Рецензенти:

В. С. Бліхар – доктор філософських наук, професор (Львівський державний університет внутрішніх справ);

О. О. Дмитрик – доктор юридичних наук, професор (Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого);

В. Ф. Смолянюк – доктор політичних наук, професор, заслужений працівник освіти України (Військова академія імені Євгенія Березняка)

*Рекомендовано до видання вченою радою
ГО «Аналітичний центр сучасної гуманітаристики»
(протокол № 6 від 22 вересня 2026 р.)*

Штучний інтелект: інтегральний погляд на нову цифрову реальність
Ш94 : монографія / [Л. М. Алексеєнко, С. С. Бескаравайний, О. В. Квасниця та ін.] ; Аналіт. центр сучас. гуманітаристики. – Харків : Право, 2026. – 294 с. – DOI: <https://doi.org/10.31359/9786178852412>.

ISBN 978-617-8852-41-2

Колективну монографію присвячено комплексному міждисциплінарному дослідженню феномену штучного інтелекту (ШІ) як фундаментального чинника розвитку сучасної цивілізації. Проаналізовано філософські та генетичні витоки «цифрового розуму», досліджено трансформацію суспільних відносин, публічного врядування та культури під впливом генеративних технологій. Особливу увагу приділено адаптації вищої освіти до епохи LLM-моделей, а також правовому регулюванню інтелектуальної власності та відповідальності алгоритмів. Окреслено економічні наслідки впровадження ШІ на ринку праці та висвітлено безпековий вимір використання технологій у кіберпросторі та оборонній сфері.

УДК 004+14+16+32+33+34+35+37

© Алексеєнко Л. М., Бескаравайний С. С.,
Квасниця О. В. та ін., 2026

© ГО «Аналітичний центр сучасної
гуманітаристики», 2026

© ТОВ «Видавничий дім «Право», 2026

ISBN 978-617-8852-41-2

Зміст

Розділ 1

Концептуальні виміри та суспільні трансформації ШІ: від філософських витоків до нових реалій врядування й культури

1.1. Чотири базові проблеми осмислення загального штучного інтелекту (<i>Бескаравайний С. С.</i>)..	5
Список використаних джерел.	29
1.2. Штучний інтелект і трансформація цифрового врядування: від електронних послуг до інтелектуальної держави (<i>Рябуха О. О., Рябцев Г. Л.</i>)	31
Список використаних джерел.	59
1.3. Чи впорається культура з викликами сучасної технологічної епохи? (<i>Сінельнікова М. В.</i>)	61
Список використаних джерел.	72

Розділ 2

Штучний інтелект у просторі освіти і права: трансформація пізнання та регулювання цифрових активів

2.1. Генеративний штучний інтелект і трансформація суб'єкта пізнання в цифровій освіті (<i>Козловець М. А., Кривонос О. М.</i>)	76
Список використаних джерел.	100
2.2. Цифрова трансформація авторського права: соціально-філософські виміри доступності інформації (<i>Когут О. В.</i>)	107
Список використаних джерел.	133
2.3. Синтетичні зображення спортсменів: охороноздатність та ризики порушення прав інтелектуальної власності за законодавством України (<i>Ковтунова Л. Ю.</i>)	138
Список використаних джерел.	154

Розділ 3

Економіка алгоритмів: трансформація ринку праці та нова парадигма продуктивності

3.1. Економіка штучного інтелекту: бізнес і конкуренція (<i>Шевченко Л. С.</i>)	156
Список використаних джерел.	178
3.2. Алгоритмізація економіки як детермінанта трансформації адаптивних стратегій розвитку підприємств (<i>Коваль З. О.</i>)	182
Список використаних джерел.	195

3.3. Управління персональними фінансами територіально-господарських систем: поведінкові детермінанти та інформаційно-комунікаційне забезпечення євроінтеграційної згуртованості (Квасниця О. В.).....	197
Список використаних джерел.	210

Розділ 4

Безпековий вимір: ІІІ в кіберпросторі, аналіз великих даних та етичні межі застосування технологій в оборонній сфері

4.1. Міжнародна інтеграція та національні параметри безпекового простору: від бізнес-комунікацій до багаторівневого трансферу оборонних технологій в умовах нової цифрової реальності (Тулай О. І., Алексєєнко Л. М.).	216
Список використаних джерел.	231
4.2. Онтологічна трансформація дипломатії в алгоритмічному середовищі: від «розумної сили» до дипломатії даних (Требін М. П.).	238
Список використаних джерел.	261
4.3. Трансформаційні вектори розвитку інституту кібердипломатії в умовах експансії технологій штучного інтелекту (Требін М. П.).	264
Список використаних джерел.	287
Авторський колектив.	292

4.2. Онтологічна трансформація дипломатії в алгоритмічному середовищі: від «розумної сили» до дипломатії даних

Требін Михайло Петрович

доктор філософських наук, професор

професор кафедри міжнародних відносин і політичної філософії

Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

Стрімкий розвиток цифрових технологій упродовж останніх десятиліть став не просто каталізатором технічної модернізації, а одним із ключових архітектонічних чинників глибокої трансформації сучасного міжнародного середовища¹. Новітні комунікаційні платформи, складні алгоритмічні системи, глобальні соціальні мережі та генеративний штучний інтелект сьогодні не лише доповнюють або оптимізують традиційні інструменти класичної дипломатії, а й докорінно змінюють самі онтологічні умови формування, репрезентації та реалізації зовнішньополітичних рішень. Технологічний чинник перестав бути суто допоміжним медіумом для передачі інформації; він перетворився на самостійну суб'єктну силу, яка диктує власні правила гри на світовій арені.

У цьому новому геополітичному контексті дипломатична практика дедалі частіше функціонує в цифрово опосередкованому та мережево структурованому просторі, де класичні межі між публічним і закритим (таємним), офіційним і неформальним, внутрішнім і зовнішнім стають дифузними, рухомими та перманентно нестабільними². Феномен «дипломатії реального часу» позбавляє зовнішньо-

¹ Див.: Цифрова епоха: міждисциплінарний дискурс: монографія / [А. А. Гедзик, Т. В. Ковальова, О. Ю. Коцюрба та ін.]; Аналіт. центр сучас. гуманітаристики. Харків: Право, 2024. С. 31–33.

² Див.: Кузь О. М., Требін М. П. Дипломатія цифрової епохи. *Україна в часи випробувань: соціальні, культурні та політичні трансформації*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (ХІІ Харків. політол. читання), м. Харків, 30 січ. 2026 р.) / [редкол.: Куц Г. М. (голова), Панфілов О. Ю., Погрібна В. Л. та ін.]; Аналіт. центр сучас. гуманітаристики; Харків. асоц. політологів. Харків: Право, 2026. С. 25–32.

політичні відомства розкоші тривалого аналізу, змушуючи реагувати на кризи миттєво, часто під тиском пресингу з боку медіа та глобальної спільноти. Повсюдна цифровізація міжнародних відносин гостро актуалізує необхідність фундаментального переосмислення традиційних дипломатичних моделей, які століттями формувалися в межах жорсткої державоцентричної та інституційно ієрархічної парадигми.

Сучасний етап розвитку глобального соціуму демонструє децентралізацію дипломатичного процесу. Поява нових недержавних акторів – від транснаціональних технологічних гігантів (Big Tech), які володіють власними цифровими суверенітетами, до мережових спільнот та ШІ-агентів – суттєво послаблює монополію міністерств закордонних справ¹. Традиційна роль МЗС як єдиного «брамника» (*gatekeeper*) зовнішньої політики остаточно відходить у минуле, поступаючись моделі «медіатора меж» (*boundary spanner*), що координує взаємодію між військовими, розвідкою, приватним сектором та громадянським суспільством.

Разом із тим, стрімке зростання ролі символічних, наративних і смислотворчих практик, а також екстраординарне прискорення політичного часу зумовлюють кардинальну зміну логіки дипломатичного впливу й легітимації. У контексті дромологічного підходу Поля Вірільйо² та концепції «дипломатії реального часу» Філіпа Сейба³, швидкість поширення інформації нівелює традиційні бюрократичні цикли, вимагаючи від акторів миттєвої реакції. Водночас, як доводить ізраїльський дослідник Ілан Манор⁴, цифрова площа перетворює міжнародну політику на простір стратегічного наративного домінування, де легітимність зовнішньополітичного курсу держави визна-

¹ Див.: Bjola C., Manor I. The rise of hybrid diplomacy: from digital adaptation to digital adoption. *International Affairs*. 2022. Vol. 98, Issue 2. P. 471–491. DOI: <https://doi.org/10.1093/ia/iia005>.

² Див.: Virilio P. *Speed and politics* / translated by Mark Polizzotti. Los Angeles, CA: Semiotext(e), 2006. 174 p.

³ Див.: Seib P. *Real-time diplomacy: politics and power in the social media era*. New York: Palgrave Macmillan, 2012. 199 p.

⁴ Див.: Manor I. *The Digitalization of Public Diplomacy*. Cham: Palgrave Macmillan, 2019. XVI, 356 p.

чається не лише реальними діями, а й здатністю ефективно конструювати та транслювати смисли в онлайн-середовищі.

Сила держави на міжнародній арені тепер вимірюється не лише її матеріальним (військовим чи економічним) потенціалом, а й здатністю до «нормативного підприємництва» – спроможністю проєктувати власні смисли, формувати глобальний порядок денний через алгоритмічні простори та захищати свій когнітивний суверенітет від зовнішніх деструктивних інтерференцій. Великі мовні моделі (LLM) та кастомізовані ІІІ-платформи перетворюються на когнітивну зброю, здатну реконструювати суспільний консенсус інших націй без класичних кібератак на сервери.

У зв'язку з цим постає гостра наукова потреба комплексного концептуального аналізу дипломатії цифрової епохи як особливої, якісно нової форми політичної взаємодії. Дослідження цього феномену вимагає міждисциплінарного підходу, оскільки він органічно поєднує: технологічний (архітектуру великих даних (Big Data), функціонування генеративних ІІІ-моделей та захист критичної цифрової інфраструктури), комунікативний (нові інструменти публічної та медійної дипломатії, сентимент-аналіз цифрового середовища та управління інформаційними потоками в режимі реального часу) і нормативний виміри (розробку міжнародних правил відповідальної поведінки держав у кіберпросторі, створення санкційних інструментів (на зразок *EU Cyber Diplomacy Toolbox*) та правове регулювання безпеки ІІІ, як-от *Cyber Resilience Act*). Дослідження цієї триєдиної матриці дозволяє не лише зафіксувати поточні трансформації інституту дипломатії, а й спрогнозувати контури майбутнього світового порядку, де ключовим ресурсом безпеки стає здатність до рефлексії, швидкої адаптації та нормативного самовизначення в умовах перманентної технологічної нестабільності.

Дипломатія як фундаментальна система засобів здійснення зовнішньої політики держави являє собою динамічну сукупність практичних заходів, прийомів, інституцій та методів, що застосовуються з урахуванням конкретно-історичних умов, геополітичних реалій та стратегічних завдань у сфері міжнародних відносин. Глибоко консервативна за своєю природою, дипломатія водночас завжди була

точним барометром науково-технічного прогресу людства. Загально-відомо, що архітектоніка та динаміка міжнародних відносин зазнають суттєвого, а часто й визначального впливу з боку технологічних інновацій. Цей вирішальний вплив виявляється насамперед на рівні трансформації категорій простору і часу, що, як наслідок, кардинально змінює щільність, швидкість та інтенсивність міжнародних контактів, а також модифікує механізми ухвалення зовнішньополітичних рішень.

У ретроспективному аналізі кожна історична епоха пропонувала свій домінантний технологічний медіум як інструмент розширення географічного простору та інтенсифікації міждержавних комунікацій:

У Новий час ключовим рушієм глобалізації та розширення меж дипломатичної взаємодії став океанський морський флот. Великі географічні відкриття та формування перших колоніальних імперій вимагали інституціоналізації постійних дипломатичних представництв (посольств), проте комунікаційний лаг (час доставки депеші кораблями) вимірювався місяцями, що надавало послам високий рівень автономії у прийнятті рішень.

У XIX столітті відбулася перша справжня інформаційна революція в дипломатії, пов'язана з появою електричного телеграфу. Як зазначають дослідники історії дипломатії (зокрема, Дж. Кері та Д. Ніклз)¹, телеграф уперше відірвав швидкість передачі повідомлення від швидкості фізичного пересування людини. Це призвело до жорсткої централізації зовнішньої політики: міністерства закордонних справ отримали можливість здійснювати щоденний прямий контроль за діями своїх послів за кордоном, суттєво обмеживши їхню колишню самостійність.

У XX столітті інструментами радикального стиснення міжнародного простору стали пасажирська та військова авіація, радіомовлення і телебачення. Авіація зумовила появу феномена «особистої дипломатії» лідерів та міністрів (так звану *shuttle diplomacy*, або човникову дипломатію), дозволивши проводити екстрені особисті саміти в будь-

¹ Див.: Carey J. W. *Communication as Culture: Essays on Media and Society*. Boston: Unwin Hyman, 1989. xiii, 241 p.; Nickles D. P. *Under the Wire: How the Telegraph Changed Diplomacy*. Cambridge: Harvard University Press, 2003. 265 p.

якій точці планети протягом доби. Своєю чергою, масове телебачення та поява цілодобових новинних мереж (ефект CNN) зумовили появу «медіадипломатії», коли заяви лідерів на пресконференціях стали вагомішими за закриті дипломатичні ноти, а громадська думка перетворилася на безпосереднього учасника міжнародних процесів.

На початку XXI століття принципово новим тектонічним зсувом стало виникнення та повсюдна експансія інтернету. У Глобальному звіті *Digital 2026* наводяться такі статистичні показники: станом на жовтень 2025 року кількість унікальних користувачів мобільного зв'язку сягнула 5,78 млрд (70,1% населення світу, яке на той момент становило 8,25 млрд). Аналіз Kerios показує, що станом на жовтень 2025 р. 6,04 млрд людей користувалися інтернетом (73,2% населення планети), кількість користувачів соціальних мереж у світі зараз становить 5,66 млрд, що еквівалентно 68,7% населення світу¹.

У сучасних реаліях саме глобальні соціальні мережі є головним інструментом, що дає змогу зовнішньополітичним відомствам безпосередньо й оперативно охоплювати мільйонні аудиторії громадян будь-якої країни в режимі реального часу. Соціальні медіаплатформи перестали бути просто альтернативними каналами інформування – сьогодні вони формують унікальний гібридний простір для транскордонної взаємодії, розширення багатостороннього співробітництва, конструювання міжнародного іміджу та просування стратегічних цілей публічної дипломатії. Ця трансформація ознаменувала перехід від класичної моделі «монологу» (де держава лише транслювала свою позицію згори донизу) до моделі «діалогу» та «мережевої взаємодії» (*networked engagement*), де іноземна громадськість стає безпосереднім та активним учасником міжнародного дискурсу².

Миттєвий доступ та надзвичайно низька фінансова вартість (порівняно з традиційними методами геополітичного позиціонування) роблять соціальні мережі максимально привабливим та безальтернативним інструментом для багатьох посольств, дипломатичних місій

¹ Див.: Digital 2026: Global Overview Report. *DataReportal*. October 15, 2025. URL: <https://datareportal.com/reports/digital-2026-global-overview-report>.

² Див.: Metzl J. F. Network Diplomacy. *Georgetown Journal of International Affairs*. 2001. Vol. 2, No. 1. P. 77–87.

та урядових установ, які повсюдно стикаються зі скороченням бюджетних асигнувань. Упровадження інструментів Twiplomacy (дипломатії в мережі X (Twitter), Facebook, Instagram) дозволяє навіть малим або економічно обмеженим державам підтримувати постійну глобальну присутність, долаючи географічну віддаленість та асиметрію матеріальних ресурсів завдяки креативному та таргетованому цифровому контенту¹.

Численні мультимедійні платформи дозволяють дипломатичним акторам відійти від застарілих формальних шаблонів та використовувати значно динамічніший, інтерактивний та візуально привабливий контент – такий як короткі відеоролики, інфографіки, прямі трансляції (стріми) та гіперпосилання. Це на порядки ефективніше за традиційні й консервативні методи публічної роботи, що раніше обмежувалися читанням академічних лекцій, організацією закритих пресконференцій або масовим тиражуванням друкованих брошур². Візуалізація та гейміфікація контенту в цифрову епоху стають ключовими чинниками в боротьбі за утримання людської уваги (attention economy) у перенасиченому інформаційному просторі.

Крім того, соціальні мережі – це критично важливий канал охоплення молоді (покоління Y та Z), яка є однією з пріоритетних цілей сучасних зусиль у галузі публічної дипломатії та стратегічних комунікацій. Формування лояльності серед іноземної молодіжної аудиторії є довгостроковою інвестицією в геополітичний капітал держави, оскільки саме це покоління найближчим часом визначатиме політичний та економічний курс своїх країн.

Проте, як свідчать останні дослідження у сфері цифрових медіа, цей простір приховує й серйозні структурні виклики. Насамперед, це ефект «ехокамер» (echo chambers), коли алгоритми соціальних мереж схильні ізолювати користувачів у групах з однорідними поглядами, що ускладнює донесення альтернативної дипломатичної позиції до опонентів, а також вразливість до маніпуляцій, тому

¹ Див.: Bjola C., Manor I. The rise of hybrid diplomacy: from digital adaptation to digital adoption.

² Див.: Lewis D. Digital diplomacy. *Gateway House*. December 19, 2014. URL: <http://www.gatewayhouse.in/digital-diplomacy-2>.

що низька вартість та простота поширення контенту роблять соціальні медіа ідеальним полігоном для проведення ворожих операцій впливу, автоматизованого поширення фейків та дезінформації, що вимагає від сучасної цифрової дипломатії переходу до методів глибокої аналітики даних та розбудови гібридної когнітивної стійкості.

Інтернет не просто оптимізував наявні канали зв'язку, а створив абсолютно новий, штучно згенерований просторовий вимір світової політики – кіберпростір, що функціонує за законами мережевої логіки та миттєвої темпоральності. На думку співробітника Оксфордського інституту інтернету Ніколаса Весткотта (у минулому – головного співробітника з питань інформаційних технологій Міністерства закордонних справ Великої Британії), існують три вектори впливу інтернету на міжнародні відносини: 1) збільшення кількості суб'єктів та інтересів, які беруть участь у розробці міжнародної політики, що ускладнює процес прийняття рішень на міжнародному рівні та знижує контроль держави за цією сферою політики; 2) прискорення вільного поширення інформації (як точної, так і фейкової) про будь-яку людину чи подію, що впливає (безпосередньо чи опосередковано) на її обробку та використання; 3) зростання швидкості та економічної ефективності надання традиційних дипломатичних послуг як на внутрішньому, так і на міжнародному рівнях¹.

Сфера застосування цифрових технологій збільшується з колосальною швидкістю. Сьогодні вони – це не просто інструмент, це нова «операційна система» людства. У глобальній доповіді «Digital Economy Trends 2026», презентованій на міжнародній конференції MOMENTUM, зазначено, що у 2026 році світова цифрова економіка (яка зростає на 9,5% щорічно – майже втричі швидше, ніж класична) сягне 22% від глобального ВВП (що еквівалентно приблизно 28 трлн доларів)².

¹ Див.: Westcott N. Digital Diplomacy: The Impact of the Internet on International Relations. *Oxford Internet Institute. Research Report 16*. July 2008. P. 2. URL: <https://www.oii.ox.ac.uk/wp-content/uploads/old-docs/RR16.pdf>.

² Див.: Digital Economy Expected to Grow 9.5% within the global economy, new DCO Trends 2026 report reveals. *Digital Cooperation Organization*. December 11, 2025. URL: <https://dco.org/media/digital-economy-expected-to-grow-9-5-within-the-global-economy-new-dco-trends-2026-report-reveals/>; Digital economy set to hit \$28trln next year: report. *Global Business & Finance Magazine*. December 17, 2025. URL: <https://gbfinancemag.com/digital-economy-set-to-hit-28trln-next-year-report/>.

Штучний інтелект (ШІ) аналізує знімки МРТ швидше за консилиум лікарів, а телемедицина дозволяє проводити хірургічні операції дистанційно за допомогою роботів. Безпілотні трактори з GPS-навігацією засівають поля, супутники моніторять стан ґрунту, а промислові роботи повністю автоматизують заводи. Навчання стало мобільним та інтерактивним (завдяки хмарним технологіям і гейміфікації), а взаємодія з державою перейшла у смартфон (як-от українська екосистема «Дія» чи системи онлайн-банкінгу).

Комунікація зазнала найбільшої трансформації. Ми пройшли шлях від текстових SMS до багатовимірного цифрового простору за лічені десятиліття. Сучасні оптичні мережі та супутниковий інтернет (на кшталт Starlink) дозволяють передавати терабайти даних за секунди в будь-яку точку планети, нівелюючи поняття «віддаленість». Ми перейшли від простого обміну повідомленнями до потокового відео високої чіткості (4K/8K), миттєвих голосових нотаток і «хмарного» спільного опрацювання документів у реальному часі. Комунікація перестає бути двовимірною (екранною). Віртуальна та доповнена реальність дозволяють проводити робочі наради або дружні зустрічі у вигляді тривимірних аватарів, створюючи повний ефект фізичної присутності. Пристрої, які ми носимо в кишені, за потужністю перевершують суперкомп'ютери NASA кінця минулого століття. Постійний зв'язок став базовою потребою: за дослідженнями, люди взаємодіють зі своїми смартфонами в середньому понад 85 разів на день¹. Цікаво, що цей показник було зафіксовано як середній базовий рівень для молоді (віком 18–33 роки). З роками ця цифра лише зростає. Новіші дослідження (наприклад, щорічні звіти компанії *Asurion* або *Pew Research Center*) показують, що середньостатистичний дорослий перевіряє пристрій уже від 96 до понад 200 разів на день (фактично кожні кілька хвилин без урахування часу на сон)². Сучасний телефон

¹ Див.: How often do YOU check your phone? Average user picks up their device 85 times a DAY – twice as often as they realise. *Daily Mail*. October 29, 2015. URL: <https://www.dailymail.com/sciencetech/article-3294994/How-check-phone-Average-user-picks-device-85-times-DAY-twice-realise.html>.

² Див.: Дослідження: як часто користувачі заглядали в телефон у 2024 році. *Frontalka*. 11.01.2025. URL: <https://frontalka.com.ua/news/doslzhennya-pokazalo-sklirazv-na-den-lyudi-perevryayut-svi-telefon?srsId=AU7gw4VSgIVIKoBdNjBNHpcbkEB7StajEWUqT9ALM4MooNgIPVNPBWU9>.

поєднує професійну кінокамеру, навігатор, гаманець, робочий офіс та доступ до всіх знань людства. Комунікаційні пристрої вийшли за межі телефонів. Тепер між собою «спілкуються» речі: годинник передає дані про ваш пульс лікарю, а розумний будинок самостійно замовляє продукти чи регулює опалення. Пристрої перестали бути пасивними виконавцями команд. Завдяки інтегрованим нейромережам (як-от локальні моделі ІІІ в нових процесорах від Apple чи Samsung), гаджети передбачають дії користувача, миттєво перекладають живі розмови з іноземних мов і самостійно генерують контент.

Фраза про «колосальну швидкість» –не художнє перебільшення. Головна особливість сучасної цифровізації полягає в тому, що технології розвиваються за експонентою. Те, що ще п'ять років тому здавалося науковою фантастикою (наприклад, генеративний ІІІ чи генерація відео на льоту), сьогодні є буденним елементом нашої щоденної комунікації.

Спочатку для позначення змін, які цифровізація вносить у міжнародні переговори і дипломатію, використовувався термін «цифрова дипломатія (digital diplomacy)»¹, під яким розумілося широке використання соціальних мереж для взаємодії з внутрішньою та міжнародною аудиторією з метою формування позитивного образу країни на міжнародній арені, зміцнення «м'якої сили», а також висвітлення міжнародних переговорів та формування лояльної громадської думки. Так, індійський фахівець із цифрових медіа Дев Льюїс визначає цифрову дипломатію як «використання цифрових інструментів комунікації (соціальних мереж) дипломатами для спілкування один з одним та з широкою громадськістю»². Австралійський дослідник Фергус Хансон визначає це поняття як використання інтернету та нових інформаційних комунікаційних технологій для досягнення дипломатичних цілей, відзначаючи при цьому низку політичних напрямів цифрової дипломатії: управління знаннями (використання відомчих та загальнодержавних знань для спільного використання та оптимізації задля досягнення національних інтересів за кордоном), управління інформацією (контроль над великим потоком інформації та її

¹ Див.: Manor I. The Digitalization of Public Diplomacy. P. 31.

² Див.: Lewis D. Digital diplomacy.

використання для кращого інформування у виробленні політики прогнозування і реагування на соціальні та політичні рухи, що виникають), консульський зв'язок і реагування (створення прямих, особистих каналів зв'язку з громадянами, що подорожують за кордоном, з керованим зв'язком у кризових ситуаціях), свобода інтернету (створення технологій, що дозволяють зробити інтернет вільним та відкритим, це пов'язано з цілями сприяння свободі слова та демократії, а також підриву авторитарних режимів)¹. Ці визначення об'єднує те, що вони розглядають цифрову дипломатію як особливий інструмент так званої «розумної сили» – форми політичної влади, здатної поєднувати «жорстку» та «м'яку силу» задля досягнення бажаних зовнішньополітичних цілей.

Одним із засновників концепції «розумної сили» був відомий американський політолог Джозеф Най. Він увійшов в історію геополітики як творець «м'якої сили», яка довела, що ідеї та культура можуть бути ефективнішими за зброю. Проте, розвиваючи свою теорію, він став основоположником концепції «розумної сили». Якщо «м'яка сила» була окремим інструментом, то «розумна сила», за Наєм, – це майстерність архітектора, який знає, коли застосувати жорсткий молот санкцій, а коли – тонкий пензель культурної дипломатії, створюючи з них єдину переможну стратегію. Най детально описав цю концепцію у своїй фундаментальній праці «Майбутнє влади»². Розумна сила – це не просто комбінація батога (армії, санкцій) і пряника (культури, цінностей). Це здатність держави розробляти контекстуальну стратегію, де «жорсткі» та «м'які» інструменти підсилюють один одного. За Наєм, стратегія успішної «розумної сили» повинна реалізовуватися на основі наступних найважливіших принципів: 1) визначення найкращих цілей та результатів; 2) наявність певних ресурсів задля досягнення зовнішньополітичних цілей; 3) виявлення найефективніших форм владної поведінки; 4) розрахунок ймовірності успіху³.

¹ Див.: Hanson F. Baked in and wired: eDiplomacy@State. *Foreign Policy at Brookings*. URL: <https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/06/baked-in-hansonf-5.pdf>.

² Див.: Nye J. S. *The future of power*. New York: PublicAffairs, 2011. xviii, 300 p.

³ Див.: Nye J. S., Jr. *Get Smart: Combining Hard and Soft Power*. *Foreign Affairs*. 2009. Vol. 88, No. 4. P. 160–163. URL: <http://www.jstor.org/stable/20699631>.

Детально розгорнімо та проаналізуємо кожен із чотирьох наведених принципів успішної «розумної сили».

1. *Визначення найкращих цілей та результатів (Цільова чіткість).*

Перш ніж застосовувати будь-які ресурси, держава повинна чітко розмежувати свої бажання та об'єктивно досяжні результати. Найпідкреслює, що помилки на цьому етапі можуть спричинити катастрофу (як це сталося із надмірним фокусом США на військовій силі в Іраку та Афганістані). Розумна політика починається з питання: «Якого саме результату ми хочемо досягти в цьому конкретному регіоні?» Ціль не може бути абстрактною (наприклад, «поширити демократію»). Вона має бути операційною: стабілізувати режим, укласти торговельну угоду, схилити країну до голосування в ООН чи змінити її суспільну думку щодо конкретного питання.

2. *Наявність та аудит ресурсів (Ресурсний портфель).*

Цей принцип вимагає від уряду провести тверезу ревізію всіх наявних активів. У стратегії *Smart Power* ресурси поділяються на два типи: матеріальні (Hard) (військова потужність, фінансові резерви, технологічна інфраструктура, наявність енергоносіїв чи критичної сировини) та нематеріальні (Soft) (привабливість культури, легітимність політичних цінностей всередині країни, авторитет дипломатичного корпусу та репутація надійної держави на міжнародній арені). Розумний підхід полягає в тому, щоб розуміти, де використання грошей чи армії дасть зворотний ефект (викличе агресію суспільства), а де культурний чи освітній обмін буде занадто повільним і неефективним.

3. *Виявлення найефективніших форм владної поведінки (Контекстуальний інтелект).*

Це ядро концепції Ная. Форма поведінки залежить від ситуації, тобто від контекстуального інтелекту (*contextual intelligence*) політичного лідера. Найвиділяє три основні форми поведінки для досягнення цілей: *примус (Coercion)* – прямий тиск, погрози застосування армії чи запровадження економічних санкцій; *стимулювання (Inducement)* – надання фінансової допомоги, обіцянки інвестицій, відкриття ринків, скасування мит або надання гарантій безпеки, тобто використання методу «пряника» для створення взаємної економіч-

ної чи політичної вигоди; приваблення (*Attraction*) – формування порядку денного таким чином, щоб інші країни *самі захотіли* того, чого прагнете ви, через повагу до вашої моделі розвитку. «Розумна сила» полягає в точному дозуванні. Наприклад, для відбиття негайних безпекових загроз держава насамперед мобілізує ресурси жорсткої сили – кіберпотенціал чи військові коаліції. Проте стратегічна калькуляція вимагає подальшого розгортання публічної дипломатії, оскільки довгострокова стабільність досягається лише через завоювання довіри місцевих спільнот.

4. *Розрахунок ймовірності успіху (Стратегічна калькуляція).*

Останній принцип – це прорахунок ризиків, витрат та довгострокових наслідків. Най зазначає, що навіть за наявності ресурсів та чітких цілей, політика може провалитися через неправильну оцінку дій суперників чи внутрішнього спротиву. Розраховується не лише фінансова вартість операції, а й репутаційні втрати. Якщо жорсткі дії знищать імідж країни як морального лідера, сумарний баланс сили держави впаде. Розумна стратегія завжди має «план Б» на випадок зміни геополітичного контексту. Вона враховує, як на рішення вплинуть треті сторони, міжнародне право, транснаціональні корпорації чи реакція світових медіа.

За Джозефом Наєм, «розумна сила» – це не окремий вид сили, а якість стратегічного мислення. Це здатність держави діяти як мудрий шахіст, який знає, коли варто продемонструвати військові м'язи, коли запропонувати економічну вигоду, а коли – виграти раунд суто за рахунок авторитету, культурного впливу та дипломатичної майстерності. За словами американського дипломата та дослідника Честера Крокера, складовими частинами «розумної сили» є застосування дипломатії, розвиток тих чи інших компетенцій, акцент на переконання, проєктування влади, а також використання економічно ефективних заходів, які є політично та соціально легітимними¹.

Певною мірою, термін «цифрова дипломатія» – це оксюморон. З одного боку, дипломатія є значно кодифікованою і формалізованою

¹ Див.: Leashing the dogs of war: conflict management in a divided world / edited by Chester A. Crocker, Fen Osler Hampson, and Pamela Aall. Washington, D. C.: United States Institute of Peace Press, 2007. P. 13.

діяльністю у сфері міжнародних відносин; з другого боку, основний інструмент цифрового світу – інтернет – це вільний простір не лише міжособистісної, а й міжкультурної комунікації. У цьому протистоянні граничної нормативності форми та свободи змісту комунікації бачиться основна колізія цифрової дипломатії.

Класична дипломатія століттями формувалася на принципах, які інтернет заперечує. Дипломатія регулюється Віденською конвенцією, де кожен крок, жест, статус ноти чи формат зустрічі чітко розписані. Інтернет (і особливо соціальні мережі) – це простір горизонтальних зв'язків, де відсутня ієрархія, а правила спілкування (нетикет) постійно змінюються і є максимально неформальними. Успіх традиційних переговорів часто залежить від конфіденційності («тихої дипломатії»). Натомість алгоритми цифрового світу вимагають гучних заголовків, емоцій та миттєвих публікацій заради охоплень і лайків. Коли дипломат виходить у мережу X (Twitter) чи Telegram, він змушений стискати складні геополітичні компроміси до 280 символів або коротких постів, що неминуче спрощує зміст.

Колізія між «нормою та свободою» яскраво проявляється в тому, хто саме веде комунікацію. В офіційному дискурсі кожне слово дипломата зважується консиліумом аналітиків. В інтернеті реакція має бути миттєвою. Спроба розмовляти сухою юридичною мовою в соцмережах робить аккаунт МЗС «мертвим» і неефективним. Проте перехід на вільний, іноді іронічний чи мемний тон (як це успішно робить, наприклад, офіційний аккаунт України в X) балансує на межі дипломатичного скандалу. Раніше говорив тільки посол. Сьогодні будь-який дипломат нижчої ланки, аташе чи навіть посольський кіт (як це популярно в деяких відомствах) має свій голос у мережі. Гранична нормативність державної машини розмивається свободою самовираження її представників.

Дипломатичне середовище завжди було закритим елітарним клубом, де всі розмовляли однією професійною мовою. Цифровізація сприяла виведенню цього клубу у відкритий простір без кордонів. Те, що кодифіковано і зрозуміло іншому професійному дипломату, звичайний користувач інтернету (представник іншої культури чи політичного погляду) може сприйняти як слабкість, агресію або лицемір-

ство. Двозначність дипломатичних формулювань не витримує тиску прямолінійної інтернет-аудиторії. Класична дипломатія – це монолог або закритий діалог. Цифрова дипломатія передбачає інтерактивність. Коли МЗС публікує офіційну заяву, під нею з'являються тисячі коментарів, тролінг, критика або мова ненависті. Цей неконтрольований потік «свободи змісту» постійно атакує «нормативність форми».

Цей оксюморон змушує сучасну дипломатію зазнавати болісної трансформації. Вона більше не може залишатися суто кулуарною, але й не може повністю розчинитися в мережевій анархії. Основна колізія полягає в пошуку балансу: як зберегти інституційну вагу, авторитет і державну таємницю, але при цьому використовувати швидкість, вірусність та відкритість цифрових інструментів для захисту національних інтересів.

З часом поряд з поняттям цифрової дипломатії виникли й інші терміни: «електронна дипломатія» (e-diplomacy)¹, «кібердипломатія» (cyber-diplomacy)², «мережева дипломатія» (network diplomacy)³, «віртуальна дипломатія» (virtual diplomacy)⁴, «медіадипломатія» (media diplomacy)⁵, «гібридна дипломатія» (hybrid diplomacy)⁶, «дипломатія реального часу» (real-time diplomacy)⁷ тощо. Усі вони змістовно відображають цифровізацію сучасної дипломатії та переговорної практики.

За даними Андре Барріньї, термін «кібердипломатія» вперше використав Гордон Сміт – заступник міністра закордонних справ і міжнародної торгівлі Канади – на Форумі з питань технологій в уряді, що

¹ Див.: Hanson F. *Revolution @State: The spread of ediplomacy*. Sydney: Lowy Institute for International Policy, 2012. 34 p. URL: https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/06/03_ediplomacy_hanson.pdf.

² Див.: *Cyber-diplomacy: managing foreign policy in the twenty-first century* / edited by Evan H. Potter. Montreal: McGill-Queen's University Press, 2002. xii, 208 p.

³ Див.: Metz J. F. *Network Diplomacy*.

⁴ Див.: Pilegaard J. *Virtually Virtual? The New Frontiers of Diplomacy*. *The Hague Journal of Diplomacy*. 2017. Vol. 12, No. 4. P. 316–336. DOI: <https://doi.org/10.1163/1871191X-12341356>.

⁵ Див.: Gilboa E. *Diplomacy in the Media Age: Three Models of Uses and Effects*. *Diplomacy & Statecraft*. 2001. Vol. 12, No. 2. P. 1–28. DOI: 10.1080/09592290108406201.

⁶ Див.: Bjola C., Manor I. *The rise of hybrid diplomacy: from digital adaptation to digital adoption*.

⁷ Див.: Seib P. *Real-time diplomacy: politics and power in the social media era*.

відбувся в Оттаві 18 вересня 1996 року¹. У науковому дискурсі тривалий час існувала термінологічна плутанина, коли поняття «цифрова дипломатія» та «кібердипломатія» використовувалися як синоніми. Навіть книга «Кібердипломатія: управління зовнішньою політикою у XXI столітті»² 2002 року була радше про цифрову, ніж про кібердипломатію.

Проте для розуміння епохи ІІІ критично важливо спиратися на концептуальне розмежування, запропоноване відомим британським дипломатом і дослідником дипломатії Шоном Ріорданом. Уперше це він зробив у 2016 р. у статті (дописі для блогу) «Кібердипломатія проти цифрової дипломатії: термінологічне розмежування» для Центру публічної дипломатії Університету Південної Каліфорнії³. Він звернув увагу на термінологічну плутанину між поняттями «цифрова дипломатія» та «кібердипломатія» в епоху цифрових технологій. Він зазначав, що часте вживання цих термінів як взаємозамінних призводить до непорозумінь. Щоб уникнути такої плутанини, Ріордан запропонував чітке розмежування: термін «цифрова дипломатія» має стосуватися використання цифрових інструментів і методів для досягнення дипломатичних цілей (зокрема в консульській дипломатії), тоді як «кібердипломатія» має позначати застосування дипломатичних методів і підходів для вирішення проблем у кіберпросторі. Згодом, у 2019 р., він закріпив і розширив цю тезу у фундаментальній монографії «Кібердипломатія: управління безпекою та врядуванням в онлайн-просторі»: «Цифрова дипломатія – це застосування цифрових інструментів у дипломатії, тоді як кібердипломатія – це застосування дипломатичних методів до кіберпростору»⁴. Кібердипломатія – це стратегічна зовнішньополітична діяльність, спрямована на регулювання

¹ Див.: Barrinha A. Cyber-diplomacy: The Emergence of a Transient Field. *The Hague Journal of Diplomacy*. 2024. Vol. 19, Issue 3. P. 444.

² Див.: Cyber-diplomacy: managing foreign policy in the twenty-first century.

³ Див.: Riordan S. Cyber Diplomacy vs. Digital Diplomacy: A Terminological Distinction. *USC Center on Public Diplomacy*. May 12, 2016. URL: <https://uscpublicdiplomacy.org/blog/cyber-diplomacy-vs-digital-diplomacy-terminological-distinction>.

⁴ Riordan S. *Cyberdiplomacy: Managing Security and Governance Online*. Cambridge: Polity Press, 2019. P. 5.

відносин між державами в цифровому середовищі, встановлення норм відповідальної поведінки та врегулювання міждержавних конфліктів, що виникають у мережі.

Сучасна кібердипломатія долає межі традиційного захисту фізичної інфраструктури та поширюється на сферу управління когнітивною безпекою та алгоритмічним простором¹. Якщо раніше держави змагалися за контроль над серверами, кабелями та реєстрами, то сьогодні головне поле битви – смисловий простір², де ключовою зброєю є генеративний ШІ, дипфейки та автоматизовані дезінформаційні системи. Це вимагає нової концептуалізації кібердипломатії: від класичного інструменту «м'якої сили» до інструменту протидії та впровадження алгоритмічного впливу.

За останні роки популярності також набув термін «дипломатія даних» (*data diplomacy*), який відображає зростання значення великих даних у переговорній практиці та дипломатичній роботі. Термін поєднує три фундаментальні виміри, перетворюючи суб'єктивну інтуїцію дипломатів на точний математичний розрахунок: 1) науку про дані (*Data Science*) та ШІ, що передбачає застосування алгоритмів машинного навчання, збору медіаданих (*Web Scraping*), аналізу графів соціальних мереж та обробки природної мови (*NLP*); 2) соціальні науки для розуміння психології мас, законів поведінки суспільства, аналізу настроїв громадян та виявлення поведінкових тригерів; 3) міжнародні відносини для захисту національних інтересів, ведення переговорів та стратегічного прогнозування дій інших держав у новому цифровому середовищі. Для традиційної дипломатії, переговорів можливість задіяти аналітику великих даних може сприяти усуненню упередженості під час обговорення двосторонніх і багатосторонніх проблем. Агрегування даних про можливі наслідки переговорів та об'єднання даних для збільшення об'єктивної та фактологічної інформації, на думку експертів, сприяють прийняттю ефективних та об'єктивних рішень.

¹ Див.: Kuz O., Nepochatov D. *Cyber Diplomacy as an Instrument of Cognitive Warfare in Cyberspace. Actual Problems of International Relations*. 2026. Vol. 1, No. 167. P. 53–60. DOI: <https://doi.org/10.17721/apmv.2026.167.1.53–60>.

² Див.: Інформаційна війна та її вплив на суспільство: монографія / [Л. М. Алексєєнко, О. М. Іванченко, У. В. Ільницька та ін.]; Аналіт. центр сучас. гуманітаристики. Харків: Право, 2026. С. 86.

Керівниця проєкту «Майбутнє дипломатії» Школи управління ім. Джона Ф. Кеннеді Гарвардського університету Кетрін Ешбрук вважає, що агрегування даних незабаром стане невід’ємним аспектом зовнішньополітичної діяльності більшості країн світу. Авторка наводить у приклад використання «чат-ботів», що імітують реальну розмову з користувачем програм, здатних обробляти запити, що надходять у цілодобовому режимі. Такі програми вже успішно інтегровані до консульської служби МЗС Канади. Боти ефективно виконують частину рутинних функцій: забезпечують процеси реєстрації для мігрантів або надають допомогу зі збирання документів для біженців¹.

Ніколас Аркос та його колеги з Національного центру екологічної інформації США підкреслюють важливість «дипломатії даних» для гуманітарних місій та міжнародного екологічного співробітництва. Дані, які є в розпорядженні однієї зацікавленої сторони, можуть мати життєво важливе значення для іншої, вважають автори. Вони ґрунтують своє дослідження на аналізі катастрофи 1960 року, коли масштабне цунамі в Тихому океані забрало життя понад 2 тисяч осіб. Ця подія стала поштовхом до початку розробки спільної міжнародної системи попередження про цунамі представниками 12 країн (у тому числі США та СРСР). Унаслідок такої співпраці було створено локальні, регіональні та глобальні бази даних. Американські вчені з Національного об’єднання океанічних та атмосферних досліджень та дослідники з Академії наук СРСР спільними зусиллями створили каталоги цунамі, які є актуальними для світової громадськості й сьогодні. Тому, констатують автори, «дипломатія даних» може допомогти світовій спільноті вирішити безліч нагальних проблем².

«Дипломатія даних» – це новий етап розвитку «цифрової дипломатії», комплексу інструментів, що пропонує державам нові можливості для досягнення результатів у питаннях внутрішньої та зовніш-

¹ Див.: Ashbrock C. From Digital Diplomacy to Data Diplomacy. *International Politics and Society*. Jan. 14, 2020. URL: <https://www.ips-journal.eu/regions/global/from-digital-diplomacy-to-data-diplomacy-3993/>.

² Див.: Arcos N., Dunbar P. K., Gusiakov V. K., Kong L. S. L., Aliaga B., Yamamoto M., Stroker K. J. Tsunami Data and Scientific Data Diplomacy. *American Geophysical Union Fall Meeting*. 2016. URL: <https://agu.confex.com/agu/fm16/meetingapp.cgi/Paper/139342>.

ньої політики, дипломатичної та консульської служби, кібербезпеки та технологічного прогресу завдяки результатам аналізу великих даних соціальних мереж та інших інтернет-ресурсів¹. Аналіз великих даних (Big Data) з інтернет-ресурсів та соціальних мереж забезпечує державам безпрецедентну аналітичну перевагу. Моніторинг цифрових слідів – зокрема суспільних настроїв, геоповідомлень та пошукових запитів – уможливорює фіксацію гуманітарних чи політичних криз у світі ще до того, як про них повідомлять офіційні ЗМІ. Крім того, аналітика аномальної активності бот-мереж дозволяє виявляти скоординовані кібератаки та ворожі інформаційні операції на ранніх стадіях їх розгортання. «Дипломатія даних» здатна як об'єднати держави для вирішення загальних гуманітарних проблем, так і роз'єднувати шляхом дискредитації та підривної діяльності в мережі інтернет.

Великі дані стають незамінним інструментом подолання глобальних викликів². Зокрема, моніторинг міграційних процесів на основі інформації мобільних операторів та аналіз частоти згадувань симптомів у мережі дозволяють ефективно координувати медичну допомогу на міжнародному рівні. Синтез супутникових знімків і показників датчиків IoT (інтернету речей) уможливорює спільну протидію кліматичним змінам, а також точне моделювання наслідків цунамі чи землетрусів. Водночас аналіз мережевого трафіку та публікацій у соцмережах в умовах збройних конфліктів спрощує роботу міжнародних гуманітарних місій, оптимізуючи логістику й постачання продовольства та медикаментів

Існує й зворотний бік цього процесу – перетворення великих даних на геополітичну зброю масового ураження. Глибокий аналіз цифрових

¹ Див.: Ігнатенко С. Data-дипломатія: як великі масиви даних і їх аналіз змінюють реальність українських та світових міжнародних відносин. *Суспільно-політичні процеси в Україні та світі: історія, проблеми, перспективи*: матеріали XII Всеукраїнської науково-практичної конференції, Суми, 28 травня 2025 р. / редкол.: В. М. Власенко, А. В. Гончаренко, С. І. Дегтярьов та ін. Суми: Сумський державний університет, 2025. С. 74–78.

² Див.: Boyd A., Gatewood B., Thorson S. J., Dye T. Data Diplomacy. *Science & Diplomacy*. 2019. Vol. 8, No. 1. URL: <https://www.sciencediplomacy.org/article/2019/data-diplomacy>.

профілів іноземних громадян дозволяє застосовувати технології мікротаргетингу: штучно сегментувати суспільство на дрібні групи та цілеспрямовано розпалювати між ними ворожнечу. Деструктивні зовнішні актори виявляють соціокультурні «болючі точки» – зокрема расові, релігійні чи економічні суперечності – і через ботоферми та таргетовану рекламу радикалізують кожну спільноту. Використання Deepfake-технологій та кероване поширення дезінформації створюють ілюзію хаосу, що системно руйнує довіру суспільства до інститутів влади, електоральних систем та міжнародних альянсів (як-от НАТО чи ЄС). Як наслідок, прагнення держав контролювати внутрішні інформаційні потоки призводить до впровадження концепції «кіберсуверенітету» (прикладом чого є Великий китайський фаєрвол¹), що розколює колись єдину глобальну мережу на ізольовані національні сегменти – сплінтернет.

Базовим методом «дипломатії даних», за визначенням дослідників, є агрегація та аналіз «великих» і «малих» цифрових слідів у соціальних мережах, блогах та на інших вебресурсах. Великі дані (Big Data) – це макрорівень аналізу. Алгоритми штучного інтелекту опрацьовують мільйони постів, лайків, репостів та пошукових запитів. Вони дозволяють побачити загальну картину: глобальні тренди, масштабні зміни суспільних настроїв у конкретній країні чи аномальні сплески активності бот-мереж. Малі дані (Small Data) – це мікрорівень, а саме конкретна, високоякісна, контекстуальна інформація про окремих лідерів думок, політиків чи дипломатів: їхні персональні цифрові сліди, зміни в колі контактів чи специфіка риторики. Якщо Big Data показує, що відбувається з масами, то Small Data пояснює, чому конкретна ключова особа приймає те чи інше рішення.

Основними функціями «дипломатії даних» є такі².

1. *Таргетинг та оптимізація публічного впливу (створення «ідеальних повідомлень»)*. Завдяки аналітиці даних цифрова дипломатія

¹ Див.: Глінка Я. Великий китайський фаєрвол: як працює цензура інтернету в КНР. *Sci314. com*. 29.05.2025. URL: <https://sci314.com/news/velykyi-kytayskyi-faivrol-iak-pratsiuiie-tsenzura-internetu-v-kr/>.

² Див.: Jacobson B., Höne K. E., Kurbalija J. *Data Diplomacy. Updating Diplomacy to the Big Data Era*. Geneva: Diplo Foundation, 2018. 70 p. URL: https://www.diplomacy.edu/wp-content/uploads/2019/07/Data_Diplomacy_Report_2018.pdf.

переходить від застосування концепції «мовлення наосліп» до точкового психологічного впливу. Аналіз аудиторії дозволяє розділити її на кластери за віком, інтересами, цінностями та страхами. Замість універсальних пресрелізів МЗС створює адаптований контент. Наприклад, для молодіжної аудиторії іноземної держави меседж про партнерство транслюється у форматі екологічних чи технологічних ініціатив, а для старшого покоління – тези про стабільність та безпеку. Це значно підвищує ефективність залучення іноземних громадян до власного порядку денного.

2. *Інформаційний захист та кіберстійкість.* У сучасному гібридному протистоянні дані є головним радаром для виявлення загроз. Алгоритми дипломатії даних здатні фіксувати скоординовану поведінку (Coordinated Inauthentic Behavior) у соцмережах – роботу ботоферм, які штучно розганяють фейки чи панічні настрої, – ще на етапі зародження кампанії. Постійний моніторинг мережевого трафіку та цифрових аномалій дозволяє дипломатичним та безпековим відомствам виявляти підготовку до кібератак на державні реєстри, системи зв'язку чи посольські мережі.

3. *Дата-солідарність у гуманітарному співробітництві.* Дані стають новою валютою міжнародної взаємодії для вирішення глобальних криз. Спільні бази даних та аналіз екстремістського контенту в закритих блогах чи месенджерах дозволяють спецслужбам різних країн діяти синхронно. Обмін інформацією із супутників та сенсорних мереж IoT допомагає державам спільно моделювати наслідки стихійних лих (землетрусів, повеней) і швидко координувати рятувальні операції.

4. *Автоматизація та модернізація дипломатичної рутини.* Ця функція оптимізує внутрішню архітектуру МЗС і вивільняє людський ресурс для стратегічних завдань. Використання програм на базі штучного інтелекту дозволяє автоматично обробляти до 80% типових запитів громадян (щодо віз, відновлення документів, правил перетину кордону), що є критично важливим під час масштабних криз або евакуацій. Перед початком складних міжнародних переговорів дипломати отримують аналітичні довідки, сформовані на основі Big Data. Комп'ютерні моделі допомагають прорахувати можливі сценарії по-

ведінки іншої сторони та оцінити ймовірність успіху різних компромісних рішень.

2018 року Барбара Якобсон та її колеги перерахували основні інструменти «дипломатії даних», серед яких: аналіз хештегів (hashtag tracking), мережевий аналіз (network analysis), сентимент-аналіз (sentiment analysis) та аналіз думок та поглядів (opinion mining). Аналіз хештегів передбачає відповіді на питання про те, як розвивається дискусія з певної теми, які пости викликають найбільший інтерес і хто з учасників обговорення набуває найбільшої популярності серед передплатників. Мережевий аналіз застосовується для пошуку ключових блогерів та каналів міжнародного мовлення, які створюють інформаційний дискурс. Сентимент-аналіз, або аналіз тону тексту, оцінює реакцію користувачів на запропоновані теми або інформаційні кампанії, що сприяє виявленню ідентифікації користувачів та їх політичної позиції. Аналіз думок і поглядів полягає в роботі з текстами та вивченні часто вживаних слів, термінів та епітетів, що формує знання про зміст постів та коментарів. Сучасні засоби програмування дають можливість обробити «великі дані», тобто зібрати пости та реакції всіх користувачів, а також здійснити повноцінний контент-аналіз коментарів щодо певного питання. Автори констатують, що подібна аналітична діяльність дозволяє виявляти закономірності в міжнародних відносинах, підвищує ефективність чинних методів цифрової дипломатії та кардинально змінює «дипломатичний ландшафт» світової політики¹.

Саме глобальна мережа «Інтернет» сьогодні створює безпрецедентні, якісно нові можливості для світового співтовариства і водночас генерує екзистенційні ризики. У вимірі нових можливостей інтернет детермінував перехід до «дипломатії даних» та гібридних комунікацій. Він забезпечує миттєвий двосторонній зв'язок між державою та іноземними аудиторіями (глобальна публічна дипломатія), автоматизує рутинні консульські функції за допомогою ШІ-асистентів, а також надає дипломатам інструменти аналізу великих масивів даних (Big Data) для прогнозування міжнародних криз та

¹ Див.: Jacobson B., Höne K. E., Kurbalija J. Data Diplomacy. Updating Diplomacy to the Big Data Era.

моделювання результатів багатосторонніх переговорів. У вимірі нових ризиків можна стверджувати, що перенесення критичної інфраструктури та смислового простору міжнародної політики в онлайн-середовище зробило держави вразливими до принципово нових асиметричних загроз. Кіберпростір став ареною міждержавного протиборства, де транснаціональні кібератаки, автоматизовані системи дезінформації, кастомізоване шкідливе ШІ-програмне забезпечення та когнітивні операції здатні створити серйозну загрозу національній безпеці, зруйнувати суспільний консенсус та дестабілізувати політичні інститути суверенних країн без жодного застосування конвенційної військової сили.

Таким чином, інтернет остаточно трансформував дипломатію з процесу управління географічними кордонами та фізичними контактами у процес складної багаторівневої взаємодії в цифровому та алгоритмічному середовищах, де головним ресурсом стає технологічна стійкість та здатність управляти інформаційними потоками в реальному часі.

Отже, дипломатія цифрової епохи трансформується з інструменту трансляції державних рішень у складну практику управління глобальною взаємозалежністю в умовах технологічної нестабільності. У цьому новому онтологічному вимірі визначальним стратегічним ресурсом стають не стільки самі інформаційні масиви чи технологічні платформи, скільки здатність дипломатичних інституцій до глибокої рефлексії, динамічної адаптації та суверенного нормативного самовизначення на світовій арені.

Цифровізація не просто додала нові канали зв'язку, вона деконструювала три класичні координати дипломатичного процесу.

По-перше, *нові умови видимості (паноптизм та прозорість)*. Класична дипломатія за своєю онтологією була мистецтвом «закритих дверей» та герметичного простору. Сьогодні цифрова інфраструктура створює умови тотальної або вимушеної видимості. Будь-який витік даних (як-от історичний феномен WikiLeaks) або випадкова публікація миттєво роблять кулуарне публічним. Приховати реальний дипломатичний процес стає майже неможливо, що змушує акторів діяти під постійним тиском зовнішнього спостереження.

По-друге, *стиснення темпоральності (криза реального часу)*. Час у традиційній дипломатії вимірювався тижнями роздумів, підготовки депеш та узгодження нот протесту. Цифрова епоха запроваджує диктат миттєвості. МЗС та лідери держав змушені реагувати на події в режимі real-time (через офіційні заяви в X чи Telegram), що критично зменшує час на стратегічний аналіз, підвищує ризик імпульсивних рішень та перетворює дипломатію на реактивний менеджмент криз.

По-третє, *детериторіалізація простору (мережева структура)*. Простір дипломатії більше не обмежений географічними координатами посольств чи залів засідань ООН. Поняття «фізична присутність» розмивається виникненням віртуальних представництв, гібридних форматів переговорів та транснаціональних мережевих хабів, де географічна відстань між столицями нівелюється швидкістю сигналу.

У традиційній системі дипломатичний вплив вимірювався військовим або економічним потенціалом держави. В онтологічно новому середовищі ключовим стає семантичний капітал. Вплив тепер чинить той актор, який здатний швидше та переконливіше сформулювати первинний зміст події та нав'язати свій фреймінг світовій аудиторії. Хто перший заповнив інформаційний вакуум у мережі – той і визначає правила інтерпретації конфлікту чи кризи. Посли та міністри більше не розмовляють виключно з колегами-дипломатами. Вони змушені одночасно артикулювати меседжі для внутрішнього виборця, іноземного суспільства, союзників та супротивників. Ця поліфонічність комунікації потребує високого рівня цифрового емоційного інтелекту, аби не спровокувати внутрішньополітичні чи міжнародні колізії.

Цифровий простір продемонстрував глибоку суперечність: він одночасно емансипує та маргіналізує. Межі дипломатичного поля втратили чіткість. На нього вийшли недержавні актори – від глобальних технологічних гігантів Силіконової долини (які де-факто мають вплив на рівні суверенних держав і змушують МЗС призначати спеціальних «технодипломатів») до хакерських угруповань, транснаціональних медіаплатформ та мережевих активістів. Попри уявну демократичність інтернету, він поглибив нерівність. Країни, що мають технологічну монополію (контроль над підводними кабелями, серверами, алгоритмами ШІ та Big Data), диктують свої правила гри. Кла-

сичні механізми міжнародного права, довіри та інституційної відповідальності виявляються неефективними проти алгоритмічних маніпуляцій, дипфейків та скоординованих інформаційних спецоперацій, які легко делегітимізують традиційні уряди.

Дипломатія не може більше сприймати цифру просто як зручний поштовий ящик чи PR-майданчик. Необхідне глибоке усвідомлення того, як технологічна архітектура (алгоритми рекомендацій, «бульбашки фільтрів») змінює поведінку людей. Головним завданням стає не перемога в кібервійні, а збереження керованості глобального світу в умовах перманентного хаосу та «сплітінтернету». Стратегічна перевага вбачається не в накопиченні терабайтів інформації, а в здатності держави до швидкої інституційної адаптації, збереження базових етичних орієнтирів та формування нових міжнародних нормативних рамок цифрового співіснування.

== Список використаних джерел

1. Глінка Я. Великий китайський фаєрвол: як працює цензура інтернету в КНР. *Sci314.com*. 29.05.2025. URL: <https://sci314.com/news/velykyi-kytayskiy-faiervol-iak-pratsiuie-tsenzura-internetu-v-kr/>.
2. Дослідження: як часто користувачі заглядали в телефон у 2024 році. *Frontalka*. 11.01.2025. URL: <https://frontalka.com.ua/news/doslidzhennya-pokazalo-skilki-razv-na-den-lyudi-perevryayut-svi-telefon?srsltid=AU7gw4VSgIVIKoBdNjBNHpcbkEB7StajEWUqT9ALM4MooNgIPVNpBWU9>.
3. Ігнатенко С. Data-дипломатія: як великі масиви даних і їх аналіз змінюють реальність українських та світових міжнародних відносин. *Суспільно-політичні процеси в Україні та світі: історія, проблеми, перспективи* : матеріали XII Всеукраїнської науково-практичної конференції, Суми, 28 травня 2025 р. / редкол.: В. М. Власенко, А. В. Гончаренко, С. І. Дегтярьов та ін. Суми : Сумський державний університет, 2025. С. 74–78.
4. Інформаційна війна та її вплив на суспільство: монографія / [Л. М. Алексєнко, О. М. Іванченко, У. В. Ільницька та ін.]; Аналіт. центр сучас. гуманітаристики. Харків: Право, 2026. 506 с.
5. Кузь О. М., Требін М. П. Дипломатія цифрової епохи. *Україна в часи випробувань: соціальні, культурні та політичні трансформації*: матері-

- али Всеукр. наук.-практ. конф. (ХЛІ Харків. політол. читання), м. Харків, 30 січ. 2026 р.) / [редкол.: Куц Г. М. (голова), Панфілов О. Ю., Погрібна В. Л. та ін.] ; Аналіт. центр сучас. гуманітаристики; Харків. асоц. політологів. Харків: Право, 2026. С. 25–32.
6. Цифрова епоха: міждисциплінарний дискурс: монографія / [А. А. Гедзик, Т. В. Ковальова, О. Ю. Коцюрба та ін.]; Аналіт. центр сучас. гуманітаристики. Харків: Право, 2024. 214 с.
 7. Arcos N., Dunbar P. K., Gusiakov V. K., Kong L. S. L., Aliaga B., Yamamoto M., Stroker K. J. Tsunami Data and Scientific Data Diplomacy. *American Geophysical Union Fall Meeting*. 2016. URL: <https://agu.confex.com/agu/fm16/meetingapp.cgi/Paper/139342>.
 8. Ashbrock C. From Digital Diplomacy to Data Diplomacy. *International Politics and Society*. Jan. 14, 2020. URL: <https://www.ips-journal.eu/regions/global/from-digital-diplomacy-to-data-diplomacy-3993/>.
 9. Barrinha A. Cyber-diplomacy: The Emergence of a Transient Field. *The Hague Journal of Diplomacy*. 2024. Vol. 19, Issue 3. P. 439–466. DOI: <https://doi.org/10.1163/1871191x-bja10183>.
 10. Bjola C., Manor I. The rise of hybrid diplomacy: from digital adaptation to digital adoption. *International Affairs*. 2022. Vol. 98, Issue 2. P. 471–491. DOI: <https://doi.org/10.1093/ia/iiaa005>.
 11. Boyd A., Gatewood B., Thorson S. J., Dye T. Data Diplomacy. *Science & Diplomacy*. 2019. Vol. 8, No. 1. URL: <https://www.sciencediplomacy.org/article/2019/data-diplomacy>.
 12. Carey J. W. Communication as Culture: Essays on Media and Society. Boston: Unwin Hyman, 1989. xiii, 241 p.
 13. Cyber-diplomacy: managing foreign policy in the twenty-first century / edited by Evan H. Potter. Montreal: McGill-Queen's University Press, 2002. xii, 208 p.
 14. Digital 2026: Global Overview Report. *DataReportal*. October 15, 2025. URL: <https://datareportal.com/reports/digital-2026-global-overview-report>.
 15. Digital Economy Expected to Grow 9.5% within the global economy, new DCO Trends 2026 report reveals. *Digital Cooperation Organization*. December 11, 2025. URL: <https://dco.org/media/digital-economy-expected-to-grow-9-5-within-the-global-economy-new-dco-trends-2026-report-reveals/>.
 16. Digital economy set to hit \$28trln next year: report. *Global Business & Finance Magazine*. December 17, 2025. URL: <https://gbfinancemag.com/digital-economy-set-to-hit-28trln-next-year-report/>.

17. Gilboa E. Diplomacy in the Media Age: Three Models of Uses and Effects. *Diplomacy & Statecraft*. 2001. Vol. 12, No. 2. P. 1–28. DOI: 10.1080/09592290108406201.
18. Hanson F. Baked in and wired: eDiplomacy@State. *Foreign Policy at Brookings*. URL: <https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/06/baked-in-hansonf-5.pdf>.
19. Hanson F. Revolution @State: The spread of ediplomacy. Sydney: Lowy Institute for International Policy, 2012. 34 p. URL: https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/06/03_ediplomacy_hanson.pdf.
20. How often do YOU check your phone? Average user picks up their device 85 times a DAY – twice as often as they realise. *Daily Mail*. October 29, 2015. URL: <https://www.dailymail.com/sciencetech/article-3294994/How-check-phone-Average-user-picks-device-85-times-DAY-twice-realise.html>.
21. Jacobson B., Höne K. E., Kurbalija J. Data Diplomacy. Updating Diplomacy to the Big Data Era. Geneva: Diplo Foundation, 2018. 70 p. URL: https://www.diplomacy.edu/wp-content/uploads/2019/07/Data_Diplomacy_Report_2018.pdf.
22. Kuz O., Nepochatov D. Cyber Diplomacy as an Instrument of Cognitive Warfare in Cyberspace. *Actual Problems of International Relations*. 2026. Vol. 1, No. 167. P. 53–60. DOI: [https://doi.org/10.17721/apmv.2026.167.1.53–60](https://doi.org/10.17721/apmv.2026.167.1.53-60).
23. Leashing the dogs of war: conflict management in a divided world / edited by Chester A. Crocker, Fen Osler Hampson, and Pamela Aall. Washington, D. C.: United States Institute of Peace Press, 2007. xviii, 726 p.
24. Lewis D. Digital diplomacy. *Gateway House*. December 19, 2014. URL: <http://www.gatewayhouse.in/digital-diplomacy-2>.
25. Manor I. The Digitalization of Public Diplomacy. Cham: Palgrave McMillan, 2019. XVI, 356 p.
26. Metzl J. F. Network Diplomacy. *Georgetown Journal of International Affairs*. 2001. Vol. 2, No. 1. P. 77–87.
27. Nickles D. P. Under the Wire: How the Telegraph Changed Diplomacy. Cambridge: Harvard University Press, 2003. 265 p.
28. Nye J. S., Jr. Get Smart: Combining Hard and Soft Power. *Foreign Affairs*. 2009. Vol. 88, No. 4. P. 160–163. URL: <http://www.jstor.org/stable/20699631>.
29. Nye J. S. The future of power. New York: PublicAffairs, 2011. xviii, 300 p.
30. Pilegaard J. Virtually Virtual? The New Frontiers of Diplomacy. *The Hague Journal of Diplomacy*. 2017. Vol. 12, No. 4. P. 316–336. DOI: <https://doi.org/10.1163/1871191X-12341356>.

31. Riordan S. Cyber Diplomacy vs. Digital Diplomacy: A Terminological Distinction. *USC Center on Public Diplomacy*. May 12, 2016. URL: <https://uscpublicdiplomacy.org/blog/cyber-diplomacy-vs-digital-diplomacy-terminological-distinction>.
32. Riordan S. *Cyberdiplomacy: Managing Security and Governance Online*. Cambridge: Polity Press, 2019. ix, 134 p.
33. Seib P. *Real-time diplomacy: politics and power in the social media era*. New York: Palgrave Macmillan, 2012. 199 p.
34. Virilio P. *Speed and politics* / translated by Mark Polizzotti. Los Angeles, CA: Semiotext(e), 2006. 174 p.
35. Westcott N. *Digital Diplomacy: The Impact of the Internet on International Relations*. *Oxford Internet Institute. Research Report 16*. July 2008. 20 p. URL: <https://www.oii.ox.ac.uk/wp-content/uploads/old-docs/RR16.pdf>.

===== 4.3. Трансформаційні вектори розвитку інституту кібердипломатії в умовах експансії технологій штучного інтелекту

Требін Михайло Петрович

доктор філософських наук, професор

професор кафедри міжнародних відносин і політичної філософії

Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

Дипломатія як фундаментальний інститут міжнародної політики та ключовий механізм урегулювання міждержавних відносин традиційно відзначається високою адаптивністю, а її еволюція є безпосереднім відображенням технологічного розвитку людської цивілізації. Кожна глобальна технологічна революція – від винайдення телеграфу та радіо до розбудови інтернету – не лише змінювала швидкість та канали комунікації між суверенами, а й вимагала докорінного переосмислення сутності дипломатичної практики. Протягом останніх десятиліть стрімка дифузія та експансія інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) в усі сфери суспільно-політичного життя створили безпрецедентні виклики перед зовнішньополітичними відомствами

Авторський колектив

Алексєнко Людмила Михайлівна, доктор економічних наук, професор, професор кафедри фундаментальних та спеціальних дисциплін, Нововолинський навчально-науковий інститут економіки та менеджменту Західноукраїнського національного університету (м. Нововолинськ).

Бескаравайний Станіслав Сергійович, кандидат філософських наук, доцент, в. о. завідувача кафедри філософії та українознавства навчально-наукового інституту «Український державний хіміко-технологічний університет», Український державний університет науки і технологій (м. Дніпро).

Квасниця Оксана Василівна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів ім. С. І. Юрія, Західноукраїнський національний університет (м. Тернопіль).

Коваль Зоряна Остапівна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту персоналу і адміністрування, Національний університет «Львівська політехніка».

Ковтунова Лариса Юрївна, кандидат юридичних наук, викладач кафедри менеджменту та правового регулювання спортивної діяльності, Харківська державна академія фізичної культури.

Козут Олексій Вікторович, аспірант кафедри культурології та філософії культури, Національний університет «Одеська політехніка».

Козловець Микола Адамович, доктор філософських наук, професор, професор кафедри філософії та політології, заслужений діяч освіти України, Житомирський державний університет імені Івана Франка.

Кривонос Олександр Миколайович, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри комп'ютерних наук та інформаційних технологій, Житомирський державний університет імені Івана Франка.

Рябуха Ольга Олександрівна, аспірант Києво-Могилянської школи врядування імені Андрія Мелешевича, Національний університет «Києво-Могилянська академія».

Рябцев Геннадій Леонідович, доктор наук з державного управління, професор, професор Києво-Могилянської школи врядування імені Андрія Мелешевича, Національний університет «Києво-Могилянська академія».

Сінельнікова Марія Василівна, кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри філософії, Національний університет «Львівська політехніка».

Требін Михайло Петрович, доктор філософських наук, професор, професор кафедри міжнародних відносин і політичної філософії, Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця.

Тулай Оксана Іванівна, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри міжнародних відносин та дипломатії, Західноукраїнський національний університет (м. Тернопіль).

Шевченко Людмила Степанівна, доктор економічних наук, професор, заслужений професор Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, Аналітичний центр сучасної гуманітаристики (м. Харків).

Наукове видання

Алексесенко Людмила Михайлівна,
Бескаравайний Станіслав Сергійович,
Квасниця Оксана Василівна та ін.

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ: ІНТЕГРАЛЬНИЙ ПОГЛЯД НА НОВУ ЦИФРОВУ РЕАЛЬНІСТЬ

Монографія

Редактор *Т. О. Чернишова*

Підписано до друку 28.09.2026. Формат 60×84/16.
Ум. друк. арк. 17. Обл.-вид. арк. 13. Тираж 100 пр. Зам. № 762

ТОВ «Видавничий дім «Право»,
вул. Харківських Дивізій, 11/2, м. Харків, Україна
Для кореспонденції: а/с 822, м. Харків, 61023, Україна
Тел.: (050) 409-08-69, (067) 574-81-20
Вебсайт: <https://pravo-izdat.com.ua>
E-mail для замовників послуг: verstka@pravo-izdat.com.ua
E-mail для покупців: sales@pravo-izdat.com.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 8024 від 05.12.2023

Виготовлено ТОВ «Промарт Плюс»,
вул. Весніна, 12, м. Харків, 61023, Україна
Тел. (097) 445-07-79
Вебсайт: <https://promart.in.ua>
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 8388 від 16.07.2025